

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

THE CONCEPT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL INSTRUMENTS OF THE ACTIVITIES OF THE MINISTRY OF JUSTICE OF UKRAINE

Смельянова І.І., здобувач,

Науково-дослідний інститут публічного права

Статтю присвячено концептуалізації поняття, ознак і класифікації адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України в умовах оновлення нормативної бази, євроінтеграції та цифровізації публічних послуг. Обґрунтовується, що ефективність реалізації повноважень Мін'юсту залежить не лише від ієрархії джерел, а й від коректного розмежування та упорядкування інструментів, через які матеріалізуються публічно-владні рішення. Запропоновано авторське визначення: адміністративно-правовий інструмент у діяльності Мін'юсту — це юридично визначений і процедурно врегульований спосіб зовнішньої реалізації публічної влади, що застосовується в межах компетенції уповноважених суб'єктів і спрямований на досягнення легітимної мети державної політики, породжуючи юридично значущі наслідки. Визначено системні ознаки інструментів: публічно-владний характер; нормативна зумовленість і формалізованість; зовнішня вираженість в акті/процедурі; компетенційна обмеженість; цільова спрямованість; процесуальність (стадії, строки, учасники, фіксація рішень); юридична релевантність результату; перевірюваність і підконтрольність (внутрішній контроль, адміністративне й судове оскарження); пропорційність і належне обґрунтування; стандартизованість і відтворюваність; документованість і прозорість; адаптивність до змін правового середовища й цифрових рішень; обмеженість дискреції процесуальними гарантіями. Визначено, що у доктрині інструмент публічного адміністрування розуміють як зовнішню форму реалізації однорідних за своїм змістом і юридичною природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації.

Ключові слова: адміністративно-правові інструменти; Міністерство юстиції України; класифікація; адміністративні процедури; нормотворчість; контроль і нагляд; цифрове врядування.

The article is devoted to the conceptualization of the concept, features and classification of administrative and legal instruments in the activities of the Ministry of Justice of Ukraine in the context of updating the regulatory framework, European integration and digitalization of public services. It is substantiated that the effectiveness of the implementation of the powers of the Ministry of Justice depends not only on the hierarchy of sources, but also on the correct delimitation and ordering of instruments through which public and governmental decisions are materialized. The author's definition is proposed: an administrative and legal instrument in the activities of the Ministry of Justice is a legally defined and procedurally regulated method of external implementation of public authority, which is used within the competence of authorized entities and is aimed at achieving a legitimate goal of state policy, generating legally significant consequences. The systemic features of the instruments are determined: public and governmental nature; normative conditionality and formality; external expression in the act/procedure; competence limitation; target orientation; procedurality (stages, terms, participants, recording of decisions); legal relevance of the result; verifiability and controllability (internal control, administrative and judicial appeal); proportionality and proper justification; standardization and reproducibility; documentation and transparency; adaptability to changes in the legal environment and digital decisions; limitation of discretion by procedural guarantees. It is determined that in the doctrine, the instrument of public administration is understood as an external form of implementation of groups of administrative actions of public administration subjects that are homogeneous in their content and legal nature.

Key words: administrative and legal instruments; Ministry of Justice of Ukraine; classification; administrative procedures; rulemaking; control and supervision; digital governance.

Постановка проблеми. Дослідження поняття, ознак і класифікації адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України є своєчасним з кількох причин. По-перше, триває інтенсивне оновлення нормативної бази у сферах, за які відповідає Мін'юст (державна реєстрація, нотаріат, банкрутство, правотворчість, санкційні процедури), що зумовлює потребу у доктринальній систематизації застосовуваних інструментів і перевірці їх відповідності принципам верховенства права та належного врядування. По-друге, євроінтеграційний курс і зобов'язання з наближення до *acquis* ЄС вимагають уніфікації підходів до регуляторних та наглядових механізмів, прозорості процедур, належної мотивації адміністративних рішень і ефективних засобів правового захисту. По-третє, цифровізація публічних послуг (електронні реєстри, автоматизовані перевірки, міжвідомчий обмін даними) трансформують природу адміністративних інструментів, піднімаючи питання їх правового режиму, пропорційності втручання у права особи, кібербезпеки та захисту персональних даних. По-четверте, впровадження превентивних і санкційних механізмів (у банкрутстві, очищенні влади, стягненні активів) вимагає чіткої класифікації інструментарію за цілями, юридичною силою, підставами застосування та процесуальними гарантіями. Нарешті, по-п'яте, фрагментарність і багатовимірність чинного регулювання породжують ризики колізій і неоднакової практики. Теоретичне осмислення понятійного апарату, визначальних ознак (публічно-владний

характер, формалізованість, процедурність, підзвітність, перевірюваність) та побудова виваженої класифікації (за функціями: регуляторні, дозвольні, наглядові, санкційні, сервісні; за формою: нормативні, індивідуальні, змішані; за ступенем дискреції тощо) створюють підґрунтя для підвищення якості нормопроєктування, уніфікації правового застосування й посилення інституційної спроможності Міністерства юстиції в умовах правової модернізації.

Стан наукової розробки проблеми. Науковий аналіз інструментальної складової адміністративно-правового механізму діяльності Міністерства юстиції України здійснювали, зокрема, такі дослідники: О. В. Марченко (поняття та зміст адміністративно-правового статусу Мін'юсту), С. С. Розсоха (статус Мін'юсту як суб'єкта адміністративно-правового забезпечення нотаріальної діяльності), О. В. Агапова (правова природа «сфери юстиції» й пов'язаний із нею адміністративно-правовий інструментарій), О. Г. Предместніков (адміністративно-правові засади діяльності органів юстиції), Н. А. Сергієнко (Мін'юст і органи примусового виконання рішень), В. М. Желінський (реєстраційна діяльність Мін'юсту як об'єкт адміністративно-правового регулювання), А. С. Розпаченюк (адміністративно-правовий статус Мін'юсту в умовах цифровізації). Окремо варто згадати праці, що розвивають категоріальний апарат «адміністративно-правові інструменти» в публічному управлінні (зокрема щодо уряду), які методологічно релевантні й для аналізу Мін'юсту (І. В. Ковбас та ін.).

Метою наукової статті є визначення поняття, ознак й класифікації адміністративно-правових інструментів у діяльності Міністерства юстиції України

Виклад основного матеріалу. Проблематика визначення змісту таких правових категорій, як «правові інструменти», «інструменти публічного адміністрування», «інструменти механізму адміністративно-правового забезпечення», «інструменти реалізації» та «інструменти правового регулювання», послідовно опрацьовувалася в наукових дослідженнях переважно у прикладній площині – стосовно окремих сфер діяльності органів публічної влади. Водночас узагальнювальні студії, що пропонують цілісну теорію адміністративно-правового інструментарію як самостійного об'єкта аналізу, залишаються поодинокими. Як слушно наголошує Е. О. Казміришин, категорія «адміністративно-правові інструменти» є відносно новою для науки адміністративного права і, відповідно, недостатньо дослідженою. Наслідком цього є термінологічна фрагментація, розмитість меж між суміжними поняттями (засоби, форми, методи, процедури) та відсутність усталених критеріїв класифікації й оцінювання ефективності інструментів. Отже, подальша розробка проблеми має бути спрямована на систематизацію понятійного апарату, вироблення узгодженої типології інструментів, визначення їхніх ознак, меж дискреції та процесуальних гарантій, а також на встановлення зв'язку між інструментами та результативністю адміністративної діяльності Міністерства юстиції України [1]. Науковець поділяє позицію Р. С. Мельника, згідно з якою внаслідок розвитку вітчизняного адміністративного права та його наближення до європейського адміністративного простору застарілу категорію «форми і методи державного управління» замінено поняттям «інструменти публічного адміністрування» [2, с. 186-188].

На думку М. Сірант, інструментальну основу механізму адміністративно-правового регулювання діяльності Міністерства юстиції України становлять адміністративно-правові методи. Їхній зміст розкривається через сукупність способів і прийомів владного впливу на відповідні об'єкти з метою практичного виконання визначених завдань. Невід'ємним елементом методу виступають форми – зовнішньо виражені, юридично визначені дії суб'єктів публічної влади, що здійснюються в межах їх компетенції та спричиняють певні правові наслідки. У правозастосовній площині методи «опредметнюються» саме у формах: останні слугують процедурними оболонками, крізь які реалізується зміст владного впливу. У концепції М. Сірант, розробленій на матеріалі адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення екологічної безпеки, методи розуміються як нормативно встановлена система заходів, способів і прийомів впливу уповноважених (домінуючих у публічно-правових відносинах) суб'єктів на поведінку інших учасників адміністративних правовідносин. Специфіка цієї моделі зумовлена метою регулювання – забезпеченням екологічної безпеки, розв'язанням відповідних публічних завдань і виконанням державного управління в окресненій сфері. Такий підхід дозволяє чітко відмежувати інструменти за їх матеріальним змістом (методи) та процесуальною формою (форми), забезпечуючи концептуальну цілісність і практичну придатність інструментарію [3].

У доктрині інструмент публічного адміністрування розуміють як зовнішню форму реалізації однорідних за своїм змістом і юридичною природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації. Застосування такого інструменту відбувається виключно в межах та у спосіб, визначених законом для відповідного суб'єкта, і спрямоване на досягнення наперед окресленого, суспільно значущого результату публічного управління. Іншими словами, інструмент виступає стандартизованою «оболонкою» для сукупності типових владних дій, які

забезпечують реалізацію компетенції органу та перетворення управлінської мети на конкретний, юридично релевантний результат [4, с. 138-140].

Дослідники визначають інструмент публічного адміністрування як уніфікований зовнішній спосіб реалізації групи однотипних адміністративних дій суб'єктів публічної влади; він використовується суворо в межах та у спосіб, передбачених законом, із метою одержання бажаного управлінського результату [5, с. 143-144; 6].

В. А. Медяник розглядає інструменти адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики як інтегрований комплекс політичних, правових, економічних і фінансових методів, засобів та прийомів, за допомогою яких забезпечується її практична реалізація [7, с. 45]. У трактуванні В. А. Медяника інструменти адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики мають двоєдину природу. По-перше, це інтегрована сукупність політичних, економічних, фінансових і правових методів, засобів та прийомів, за допомогою яких цілі державної соціальної політики трансформуються у практичні рішення та дії. По-друге, це зовнішньо виражена діяльність суб'єктів реалізації цієї політики – врегульована нормативно-правовими актами система прийомів, способів і засобів, що застосовуються у межах наданої їм компетенції з метою впровадження державної соціальної політики в життя [7, с. 46].

Е. О. Казміришин пропонує розуміти «адміністративно-правовий інструмент» як сукупність юридичних засобів і прийомів, якими публічна адміністрація користується для здійснення регульовального впливу в сфері публічного адміністрування на учасників відповідних суспільних відносин [1, с. 79].

Адміністративно-правові інструменти постають як зовнішня проекція форм адміністративної діяльності публічної адміністрації й застосовуються у процесі виконання публічних функцій. Алгоритми їх використання детерміновані нормами адміністративного права, а вибір конкретного інструменту зумовлюється сферою регулювання, цільовими установками та межами компетенції відповідного суб'єкта. Застосування таких інструментів породжує визначені законом юридичні наслідки та вимірювані фактичні результати, що мають публічно-правову природу. Вони відображають і забезпечують динаміку публічного адміністрування та впливають із обов'язку суб'єктів публічної адміністрації реалізовувати покладені на них повноваження [8, с. 187; 9, с. 143; 1, с. 79].

Ознаками адміністративно-правових інструментів є: публічно-правова природа: здійснюються від імені держави та територіальної громади, спрямовані на захист публічного інтересу, мають владно-імперативний характер; нормативна зумовленість і формалізованість: підстави, межі та процедура застосування визначені нормами адміністративного права; зовнішня вираженість, що реалізуються у формі офіційних актів, дій чи процедур, що тягнуть юридичні наслідки; компетенційна обмеженість, що застосовуються виключно в межах предметної та територіальної компетенції уповноваженого суб'єкта; цільова спрямованість, що орієнтовано на досягнення конкретного публічно значущого результату управління; процесуальність, що вимагає встановлення визначених стадій, алгоритмів, строків, учасників і правил фіксації рішень та дій; юридична релевантність результату, що їх характеризує через здатність породжувати, змінювати чи припиняти права та обов'язки осіб або створення інших юридичних фактів; перевірюваність і підконтрольність (інструменти забезпечують можливість внутрішнього контролю, нагляду та судового/адміністративного оскарження); пропорційність і обґрунтованість (інструменти мають відповідати меті, критеріям необхідності і мінімальності втручання; обов'язку мотивувати рішення); стандартизованість і відтворюваність, що є свідченням

придатності інструментів до багаторазового застосування за тотожних умов, спираються на типові процедури; документованість і прозорість (результати, що досягаються від застосування інструментів, та підстави їх застосування, мають фіксуватися в офіційних документах та реєстрах, при цьому така інформація має бути доступною та публічною; адаптивність, що полягає у розгляді інструментів як здатності коригуватися під зміни правового середовища, цифровізацію та ризик-орієнтовані підходи; обмеженість дискреції процесуальними гарантіями, що визначає свободу розсуду врівноважена правилами, критеріями та відповідальністю за зловживання.

Інструменти адміністративно-правового забезпечення постають як зовнішня репрезентація діяльності з її впровадження та застосовуються безпосередньо суб'єктами реалізації цієї політики. Їх використання зумовлюється наданими повноваженнями і предметною сферою діяльності відповідних суб'єктів, а за характером впливу вони можуть мати як імперативну, так і диспозитивну природу. Застосування таких інструментів, як правило, спричиняє юридично значущі наслідки [7, с. 46].

У науковій літературі пропонуються різні підходи до групування інструментів адміністративно-правового забезпечення. У систематиці Р. С. Мельника до інструментів діяльності публічної адміністрації віднесено три базові різновиди: нормативні акти публічної адміністрації, адміністративні акти та адміністративний договір. Перші встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки в підвідомчих сферах (підзаконні нормативні акти міністерств, інших органів), формуючи рамкові стандарти регулювання. Другі є індивідуальними владними приписами, адресованими конкретним особам чи ситуаціям, через які безпосередньо породжуються, змінюються або припиняються їхні права й обов'язки (наприклад, дозволи, приписи, відмови, анулювання). Треті – публічно-правові договори, що укладаються суб'єктом публічної адміністрації з іншими публічними або приватними контрагентами для досягнення публічно значущої мети; вони поєднують диспозитивну форму з імперативним режимом і перебувають під дією публічно-правових гарантій. Така тріада дозволяє охопити як нормативний (загальний), так і індивідуально-правовий та консенсуальний способи впливу, водночас зберігаючи критерії відмежування за юридичною природою, адресатами та процесуальною формою застосування [2, с. 11].

Н. Галіцина, досліджуючи зміст інструментів адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави, розглядає їх як інструменти діяльності публічної адміністрації, тобто як упорядковані засоби впливу, що застосовуються суб'єктами влади в межах їхньої компетенції для досягнення публічно значущих цілей. У межах такої оптики виокремлюються, зокрема, організаційно-технічні інструменти (регламенти, процедури, стандарти, ІТ-системи та діловодні механізми, які забезпечують належну організацію процесів), регуляторно-планувальні інструменти (стратегічні та оперативні програми, плани, порядки, методики, що визначають напрям і параметри управлінського впливу), інформаційні/інформативні інструменти (офіційне оприлюднення, консультації, повідомлення, публічні звіти, відкриті дані як засоби комунікації та підзвітності), а також інші засоби, зокрема контрольні, наглядові, координаційні й стимулювальні, які доповнюють базовий набір залежно від завдань і сфери правового регулювання. Така класифікація дозволяє поєднати матеріальну й процесуальну складові адміністративної діяльності та забезпечує системний вимір оцінювання її ефективності [10, с. 40-45].

У науковій площині перелік інструментів діяльності публічної адміністрації доцільно розглядати як багаторівневу систему, впорядковану за їх юридичною природою, формою вираження та типом правових наслідків. До нор-

мотворчих інструментів належать підзаконні нормативні акти (положення, порядки, інструкції), що встановлюють загальнообов'язкові правила у відповідній сфері. Правозастосовні індивідуальні інструменти становлять адміністративні акти – владні приписи, адресовані конкретним особам чи ситуаціям, які породжують, змінюють або припиняють суб'єктивні права та обов'язки. Консенсуальні публічно-правові інструменти представлені адміністративними договорами, через які досягається публічно значуща мета за допомогою узгоджених волевиявлень сторін під дією імперативних приписів публічного права. До програмно-планувальних інструментів належать стратегії, плани та інші програмні документи, що задають вектор і параметри управлінського впливу. Акти-дії (фактичні дії) охоплюють матеріально-технічні та процесуальні операції (прийняття/перевірка документів, огляд, реєстраційні дії), які опосередковано спричиняють юридичні наслідки.

Особливе місце посідають приватно-правові інструменти (цивільно-правові угоди, закупівлі, підряди), що слугують досягненню публічних цілей у межах змішаного правового режиму, а також адміністративний розсуд, який визначає межі вибору способу дії за наявності альтернатив, будучи обмеженим принципами пропорційності, рівності, належного обґрунтування та можливістю оскарження. Електронне урядування слід розуміти як технологічно-організаційний комплекс інструментів (реєстри, е-послуги, автоматизовані перевірки, відкриті дані), що забезпечує цифрову реалізацію наведених форм і підвищує прозорість, відтворюваність та контрольованість процедур. З урахуванням можливих перетинів між категоріями (наприклад, план як нормативний акт або е-сервіс як спосіб прийняття індивідуального акта) вирішальне значення мають чітко встановлені процесуальні гарантії застосування кожного інструменту [11, с. 559-564; 12, с. 144].

Науковиця М. Сірант пропонує двокомпонентну типологію адміністративно-правових методів забезпечення екологічної безпеки. Першу групу становлять адміністративні (прямого впливу) методи, за допомогою яких суб'єкти публічного управління безпосередньо впливають на об'єкти управління; до них належать учинення реєстраційних дій, видача дозволів і ліцензій, укладення адміністративних договорів, здійснення нагляду та контролю, застосування заохочень, а також притягнення до адміністративної відповідальності. Другу групу формують економічні (непрямого впливу) методи – зокрема податкові пільги й інші форми матеріального стимулювання. У межах загальної методології публічного управління М. Сірант розрізняє основний та допоміжний методи. Головним визнається метод переконання, що полягає у використанні заходів інформаційно-просвітницького характеру (пропаганда, роз'яснення, виховання) для формування належної моделі поведінки керованих суб'єктів; він має випереджувальний характер і спирається на добровільне сприйняття рекомендацій. Допоміжним є метод примусу, який застосовується за неможливості або неефективності переконання та реалізується переважно у випадках порушення правових приписів. Найпрактичнішою в сфері екологічної безпеки дослідниця вважає триланкову систематизацію адміністративно-юрисдикційних методів: адміністративно-попереджувальні (попередня профілактика, що здійснюється державними органами, органами місцевого самоврядування та громадськими об'єднаннями; а також профілактика припинення, реалізована правоохоронними органами, зокрема МВС, у процесі притягнення до відповідальності), адміністративного припинення (примусове зупинення протиправних діянь і недопущення їх шкідливих наслідків) та адміністративної відповідальності (застосування заходів за КУпАП у справах про правопорушення у сфері екологічної безпеки) [3].

У межах запропонованої М. Сірант класифікації визначальним критерієм групування форм діяльності органів

публічної влади у сфері екологічної безпеки є характер наслідків. У руслі традиційного підходу розрізняються, по-перше, адміністративно-правові форми, застосування яких безпосередньо породжує юридичні наслідки, і, по-друге, неправові (організаційні) форми, результати яких не мають самостійного правового ефекту. До правових форм віднесено, зокрема, ведення реєстраційного обліку, видачу ліцензій і дозволів, ухвалення постанов про накладення адміністративних стягнень тощо. Натомість проведення нарад, здійснення матеріально-технічних операцій, ведення бухгалтерського та статистичного обліку, розроблення програм, прогнозів і методичних рекомендацій, діловодство та обробка інформації кваліфікуються як неправові (організаційні) форми виконавчо-розпорядчої діяльності. Такий поділ дає змогу чітко відмежувати власне правозастосовні рішення, що безпосередньо змінюють правовий статус адресатів, від організаційно-забезпечувальних процесів, які мають службово-технічний характер і лише опосередковано впливають на правову сферу [3].

Висновок. Зміст системи адміністративно-правових інструментів має виходити із нормативного встановлення його статусу як центрального органу виконавчої влади,

що формує та реалізує державну правову політику у низці чутливих сфер – від нотаріату, банкрутства і державної реєстрації до правотворчої діяльності, виконання судових рішень, санкційних процедур і стягнення активів. Усі ці напрями поєднує спільний знаменник: вони здійснюються через специфічний набір адміністративно-правових інструментів. Розуміння поняття, ознак та класифікації такого інструментарію має не лише теоретичну, а й безпосередню практичну цінність, оскільки визначає якість управлінських рішень, рівень правової визначеності для адресатів та ефективність захисту публічних інтересів.

Адміністративно-правовий інструмент у діяльності Міністерства юстиції – це юридично визначений та процедурно врегульований спосіб зовнішньої реалізації публічної влади, за допомогою якого уповноважені органи та посадові особи Мін'юсту (або суб'єкти, координацію чи нагляд за якими воно здійснює) впливають на учасників публічно-правових відносин для досягнення легітимної мети державної політики. Інструмент завжди має нормативне підґрунтя, використовується у межах компетенції, спричиняє юридичні наслідки чи породжує юридично релевантні факти, підлягає контролю та може бути перевірений на відповідність праву.

ЛІТЕРАТУРА

1. Казміришин Е.О. Адміністративно-правові інструменти забезпечення реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 5. 2019. С. 78-83. http://apnl.dnu.in.ua/5_2019/19.pdf.
2. Мельник Р.С. Загальне адміністративне право в питаннях і відповідях : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 308 с.
3. Сірант М. Механізми адміністративно-правового регулювання забезпечення екологічної безпеки: інструментальна основа. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Юридичні науки". №3. 202. С. 158-165. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/nov/22532/27.pdf>
4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько та ін. Херсон : Олді-Плюс, 2018. 446 с.
5. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтєвський П., Кузьменко О. та ін. / за заг. ред. В. Галунька, О. Правотворової. Видання третє. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 584 с.
6. Лєгеза Ю. Методи публічного управління: адміністративно-правовий аспект. *Law. State. Technology*. 2021. Вип. 2. С. 25–30
7. Медяник В.А. Поняття та види інструментів адміністративного забезпечення державної соціальної політики. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. №3. С. 44-48. URL.: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2021/12.pdf.
8. Казміришин Е.О. Адміністративно-правові інструменти забезпечення реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 5. С. 78-83.
9. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько та ін. Херсон : Олді-Плюс, 2018. 446 с.
10. Галіцина Н. Інструменти адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави: вихідні положення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 6. Т. 2. С. 40–45.
11. Лях В.В. Інструменти адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки держави. *Юридична наука*. №2. 2020. С. 237-247.
12. Загальне адміністративне право : підручник / І. С. Гриценко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька та ін. ; за заг. ред. І. С. Гриценка. К. : Юрінком Інтер, 2015. 568 с.